

VAPAAEHTOIS- TOIMINTA

osallisuuden ja lukutaidon tukena

Opas koulutuksen järjestäjille ja vapaaehtoistoiminnan organisaatioille

Lukijalle

Vapaaehtoistoiminta on hyväksi todettu reitti yhteiskunnalliseen osallistumiseen, osallisuuteen ja osaamisen kehittymiseen. Näin se on myös aikuisten lukutaito-opiskelijoiden kanssa. Miten vapaaehtoistoiminta tukee osallisuutta ja suomen kielen taitoja? Mitä oppeja oppilaitos ja vapaaehtoisorganisaatiot voivat toiminnasta saada? Ja ennen kaikkea, miten sitä kannattaa lähteä toteuttamaan, askel askeleelta?

Vapaaehtoistoiminta osallisuuden ja lukutaidon tukena -oppaan tavoitteena on tukea vapaan sivistystyön oppilaitosten ja erilaisten vapaaehtoistoiminnan organisaatioiden välistä yhteistyötä vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä.

Opas on suunnattu oppilaitoksille, jotka toteuttavat aikuisille maahanmuuttaneille suunnattua lukutaitokoulutusta ja haluavat tarjota opiskelijoilleen mahdollisuuden osallistua säännölliseen vapaaehtoistoimintaan osana opintoja. Vapaaehtoistoiminnan järjestäminen osana lukutaitokoulutusta edellyttää tiivistä yhteistyötä eri kumppanien kanssa, joten opas on suunnattu myös erilaisille vapaaehtoistoimintaa organisoiville tahoille.

Esiteltävät 10 askelta pohjaavat Opintokeskus Vision ja TSL opintokeskuksen kokemuksiin tuetun vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä osana Toiminnallista lukutaitokoulutusta (HEO-TSL-Visio, 2018–2020).

Opas on laadittu osana opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa Aktiivinen ja demokraattinen kansalaisuus (ADEKA) -hanketta, jossa Opintokeskus Visio oli kumppanina. Kiitokset opintokeskuspäivien ohjaajille Heidi Alanderille ja Liisa Niemelle innovatiivisesta ja määrätietoisesti vapaaehtoistoiminnan kehittämistyöstä sekä opintokeskuskollega Leemaria Välitalolle TSL-opintokeskuksesta rautaisesta asiantuntemuksesta prosessin kaikissa vaiheissa.

Helsingissä huhtikuussa 2020

Meri Tennilä
Suunnittelija
Opintokeskus Visio

Sisältö

Vapaaehtoistoiminta osana lukutaito-opintoja	4
10 askelta vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen osana lukutaitokoulutuksia	6
Askel 1 ▶️ Valmiudet vapaaehtoistoimintaan.....	7
Askel 2 ▶️ Kumppanuuksien luominen.....	9
Askel 3 ▶️ Tutustumiskäynti vapaaehtoisorganisaatioon.....	10
Askel 4 ▶️ Yhteistyön suunnittelu.....	11
Askel 5 ▶️ Vapaaehtoistehtävien suunnittelu.....	13
Askel 6 ▶️ Oikea vapaaehtoistyöpaikka oikealla vapaaehtoiselle	15
Askel 7 ▶️ Työhaastattelu ja vapaaehtoistoiminnan sopimuksen laatiminen	16
Askel 8 ▶️ Vapaaehtoisen vastaanottaminen ja perehdytys	17
Askel 9 ▶️ Vapaaehtoisjakson aikainen ohjaus ja tuki	18
Askel 10 ▶️ Vapaaehtoistoiminnan lopettaminen.....	19
Aimalin tarina	21
Lopuksi: Järjestöyhteistyö voi olla paljon muutakin!	22
Lähteet	23

Vapaaehtoistoiminta osana lukutaito-opintoja

► Suomessa on maahanmuuton myötä paljon ihmisiä, joilla ei ole ollut mahdollisuutta käydä kouluja kotimaassaan tai opinnot ovat jääneet esimerkiksi sodan takia kesken. Heikko luku- ja kirjoitustaito lisää riskiä syrjäytyä suomalaisesta yhteiskunnasta ja samalla kaventaa yksilön itsemääräämisoikeutta. Näiden henkilöiden kohdalla kotoutumistoimet käynnistyvät yleensä luku- ja

kirjoitustaidon koulutuksella. Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija oppii suomen tai ruotsin kielen alkeet sekä luku- ja kirjoitustaidon perusteet ja osaa kommunikoida yksinkertaisissa arkielämän tilanteissa. Koulutuksissa pyritään vahvistamaan myös opiskelijoiden muita kotoutumisvalmiuksia.

Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutukset on suunnattu ihmisille, joilla on erityisen alhainen pohjakoulutus ja monesti myös muita elämänhallinnan haasteita. Tämän takia näiden koulutusten lähtökohtana on opiskelijan kokonaisvaltaisen kotoutumisen tukeminen toiminnallisilla menetelmin. (OPH 2017, 12–15.) Koska lukutaitokoulutuksen tavoitteena on tukea yksilön kotoutumista kokonaisvaltaisesti, tulee myös sen sisältämän toiminnallisuuden tukea yksilön elämänhallintaa ja osallisuutta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tämä on se lokero, johon opintokeskukset Visio ja TSL alkoivat sovittaa vapaaehtoistoimintaa omassa lukutaitokoulutuksessaan (Toiminnallinen lukutaitokoulutus HEO-TSL-Visio 2018–2020). Lähtökohtana oli ajatus, että vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on yksi parhaista kasvattajista yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja osaamiseen, koska se parantaa taitoja osallistua, toimia ja vaikuttaa, kohdata muita ihmisiä ja kommunikoida heidän kanssaan (mm. Harju 2005). Vapaaehtoistoiminnan sisällyttäminen opintoihin on myös jo entuudestaan monella alalla hyväksi koettu tapa viedä opittua käytäntöön, jonka lisäksi se myös sijoituessaan erilaisiin yhteisöihin tukee myös kotoutumisen kaksisuuntaisuutta.

Opintokeskukset toimintaa kehittämässä

► Vision ja TSL:n lisäksi monet muutkin opintokeskukset toteuttavat järjestöyhteistyötä osana lukutaitokoulutuksiaan. Yhteistyö on muodoltaan eri tyyppistä ja kestoista vapaaehtoistoimintaa sekä muuta kaksisuuntaista kotoutumista tukevaa toimintaa. Toimintaa kehitettiin lukutaitokoulutuksien osalta, etenkin ns. KOTOS-hankkeessa, jossa vapaaehtoistoimintaa kehitettiin useiden eri opintokeskusten toimesta. Lisätietoja hankkeesta ja opintokeskuksista löytyy Opintokeskukset ry:n sivuilta www.opintokeskukset.fi.

Huomasimme nopeasti, että vapaaehtoistoiminnan järjestäminen tässä kontekstissa vaatii kuitenkin aivan uudenlaista ajattelua. Tyypillisesti opintoihin liitetyn vapaaehtoistoiminnan tavoite on opiskelijoiden ammatillisen kasvun tukeminen eri toimintaympäristöissä (Kannelsuo & Salmenkangas 2014, 4). Kun vapaaehtoistoiminta tuodaan osaksi lukutaito-opintoja, on lähtöasetelma kuitenkin hyvin erilainen, koska vapaaehtoisilla on hyvin alhainen suomen kielen taito ja tuskin lainkaan kokemusta vapaaehtoistoiminnasta tai suomalaisesta työelämästä yleensä. Vapaaehtoistoiminnan kaltaisten toiminnallisten opetusmenetelmien on myös todettu jakavan opiskelijoiden mielipiteitä vahvasti (Luukkainen, 43, 2018). Niiden merkitys pitääkin pystyä osoittamaan opiskelijoille hyvin, koska lukutaito-opiskelijat suhtautuvat opintoihinsa hyvin realistisesti ja ymmärtävät, että suomen kielen sekä luku- ja kirjoitustaidon oppiminen on ehto heidän tulevaisuuden suunnitelmiansa toteutumiselle (emt. 48).

Luku- ja kirjoitustaidon opiskelijat ovat ryhmä, jonka kohdalla vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa onkin kyse *tuetusta vapaaehtoistoinnasta*. Käsitteellä viitataan erityisryhmille suunnattuun, erityisjärjestelyjä vaativaan vapaaehtoistoimintaan. Tuettu vapaaehtoistoiminta lähtee ajatuksesta, että *vapaaehtoistoiminta on kansalaisoikeus* ja että jokaisella pitäisi olla esimerkiksi kielitaidosta riippumatta mahdollisuus tehdä itselleen merkityksellistä vapaaehtoistyötä. Tällöin vapaaehtoistoiminta näyttäytyy yhtenä *kansalaistoiminnan* muotona, jonka tarkoituksena on mahdollistaa vapaaehtoistoiminnan toteuttaminen jokaiselle siihen halukkaalle. (Laimio 2017, 4–5)

Tuetun vapaaehtoistoiminnan järjestäminen edellyttää paljon uudenlaista ajattelua sitä organisoivilta tahoilta: Vapaaehtoisorganisaatioista täytyy löytyä **vapaaehtois-tehtäviä**, jotka sopivat hyvin alhaisen kielitaidon omaaville opiskelijoille. Lisäksi täytyy tukea vastaanottavan **organisaation valmiuksia kohdata** opiskelijoita, jotta vältetään molemminpuolisilta väärinymmärryksiltä ja turhautumisilta. Kaiken kaikkiaan tuetun vapaaehtoistoiminnan organisointi saattaa aluksi **edellyttää enemmän resursseja** kuin perinteinen opiskelu (oppilaitoksen näkökulmasta) tai kuin perinteinen vapaaehtoistoiminta (vapaaehtoisorganisaation näkökulmasta). (Ansio 2017, 6–9 mukaillen)

Tähän asti kerätyt kokemuksemme vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä osana lukutaitokoulutuksia kuitenkin lupaavat hyvää. Vapaaehtoistoiminta tukee opiskelijoiden osallisuutta ja kaksisuuntaista kotoutumista monin tavoin ja tarjoaa mahdollisuuksia oppimiseen kaikille osapuolille:

Yksittäiselle opiskelijalle vapaaehtoistoiminta synnyttää kontakteja suomalaisiin ihmisiin ja tämän myötä mahdollisuuden harjoittaa suomen kieltä käytännössä. Lisäksi se antaa työkokemusta ja itseluottamusta. Ennen kaikkea vapaaehtoistoiminta voimauttaa ja lisää yksilön toimijuutta, koska se muuttaa rooleja: palvelujen ja toimenpiteiden kohteesta tule toimija, auttaja, avustaja.

Oppilaitoksen näkökulmasta vapaaehtoistoiminta tukee kaikkia vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen tavoitteita läpileikkaavasti. Monilukutaito kehittyy, kun opiskelija harjoittelee erilaisten ohjeiden lukemista, kulkuyhteyksiä jne. Yhteiskuntataitojen ja kulttuurituntemuksen tavoitteita tukee mm. mahdollisuus tutustua suomalaiseen tapakulttuuriin ja myös moniin työelämän käytänteisiin (esim. työaika ja työsopimus, ajanhallinta). Opiskelu- ja itsearviointitaitoja tukee mm. perehdytykseen osallistuminen ja oman osaamisen arviointi. Samoin kehittyvät ryhmätoiminnan taidot ja itseohjautuvuus. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa oppilaitoksille myös työkalun opiskelijoiden osaamisen tunnistamiseen ja kehittää oppilaitoksen suhteita kolmannen sektorin toimijoihin.

Vapaaehtoisorganisaatiot kehittävät osaamistaan kulttuurien ja erilaisten ihmisryhmien kohtaamisesta. Uusien kohtaamisten myötä toiminta kehittyy yhä esteettömämpään suuntaan ja erilaisten ihmisten mahdollisuudet osallistua toimintaan lisääntyvät. Organisaatiot kehittävät myös osaamistaan tuetun vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä. Erilaisilla kansalaisjärjestöillä voi olla edunvalvontatehtäviä, joiden ajamiseksi erilaisten ihmisryhmien aito kohtaaminen on kullannarvoista kokemusta. Näiden lisäksi organisaatiot saavat myös vapaaehtoisten työpanoksen.

Koko yhteiskunnan tasolla vapaaehtoistoiminta tukee kaksisuuntaista kotoutumista, koska se lisää vuorovaikutusta ja näin vähentää ennakkoluuloja eri ihmisryhmien välillä. Tuettu vapaaehtoistoiminta myös tukee erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden yhteiskuntaan integroitumista ja ennaltaehkäisee näin syrjäytymistä. Vapaaehtoistoiminta tukee myös opiskelijoiden työelämävalmiuksia ja tätä kautta työllisyyttä.

Missä kokemukset on kerätty? Koulutusten ja kohderyhmän kuvaus

Opintokeskukset Visio ja TSL ovat toteuttaneet *Toiminnallista lukutaitokoulutusta* 2018–2020 yhteistyössä HEO-kansanopiston kanssa. Opiskelijat opiskelevat 20 tuntia viikossa ja koulutus kestää noin vuoden opiskelijaa kohden. Opintokeskukset vastaavat koulutuksen ns. opintokeskuspäivistä, joiden tavoitteena on osallistujien elämänhallinnan ja osallisuuden tukeminen mm. järjestöyhteistyön ja vapaaehtoistoiminnan avulla.

Opiskelijoiden lähtötaso on hyvin heterogeeninen. Eroja löytyy suullisen kielitaidon lisäksi koulutustaustassa, opiskeluvalmiuksissa sekä työelämän tuntemuksessa. Alhaisen kielitaidon lisäksi osalla opiskelijoista on myös elämänhallintaan vaikuttavia tekijöitä, kuten sairauksia ja sosiaalisia ongelmia. Monella opiskelijoista oli hyvin alhainen itsetunto ja usko tulevaisuuteen koetuksella.

Toimintavuosina 2018–2020 Toiminnalliseen lukutaitokoulutukseen on osallistunut yhteensä lähes 90 opiskelijaa. Näistä vapaaehtoistoimintaan on osallistunut yli puolet. Vapaaehtoistyötä tehtiin pääsääntöisesti 2 tuntia viikossa, yhteensä 12–28 tuntia opiskelijasta riippuen. Vapaaehtoistyö on ollut muodoltaan avustavia tehtäviä vanhus-ten päivätoiminnassa eri puolilla Helsinkiä, kierrätyskeskuksissa, erilaisissa yhdistyksien koordinoimissa toiminnoissa.

Vapaaehtoistoiminnan koordinoimista vastasivat opintokeskuspäivien ohjaajat.

10 askelta

vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen osana lukutaitokoulutuksia

► Tässä kappaleessa esitellään askeleet säännöllisen vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen osana lukutaitokoulutusta. Askeleet pohjaavat Opintokeskus Vision ja TSL-opintokeskuksen kokemuksiin vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä osana Toiminnallista lukutaitokoulutusta (HEO-TSL-Visio 2018–2020). Osa askeleista otetaan yksin oppilaitoksessa tai vapaaehtoisorganisaatioissa ja osa yhdessä.

Linkit ja materiaalit

Olemme koonneet aiheeseen liittyviä lisämateriaaleja verkkosivulle osoitteeseen www.opintokeskusvisio.fi/adeka-opas

Askel

1

Valmiudet vapaaehtoistoimintaan

Oppilaitos

Vapaaehtoisorganisaatio

► Opintoihin liitetyn vapaaehtoistoiminnan lähtökohtana on, että opiskelijoilla on riittävät *valmiudet vapaaehtoistoimintaan*. Tämä askel on oppilaitoksen vastuulla ja työ alkaakin oikeastaan heti koulutuksen käynnistyttyä. Ennen vapaaehtoistoimintaan osallistumista, on tärkeää, että opiskelijoilla on perusvalmiudet kommunikointiin sekä jonkinlainen käsitys vapaaehtoistoiminnasta yleensä ja tavoista suomalaisilla työpaikoilla.

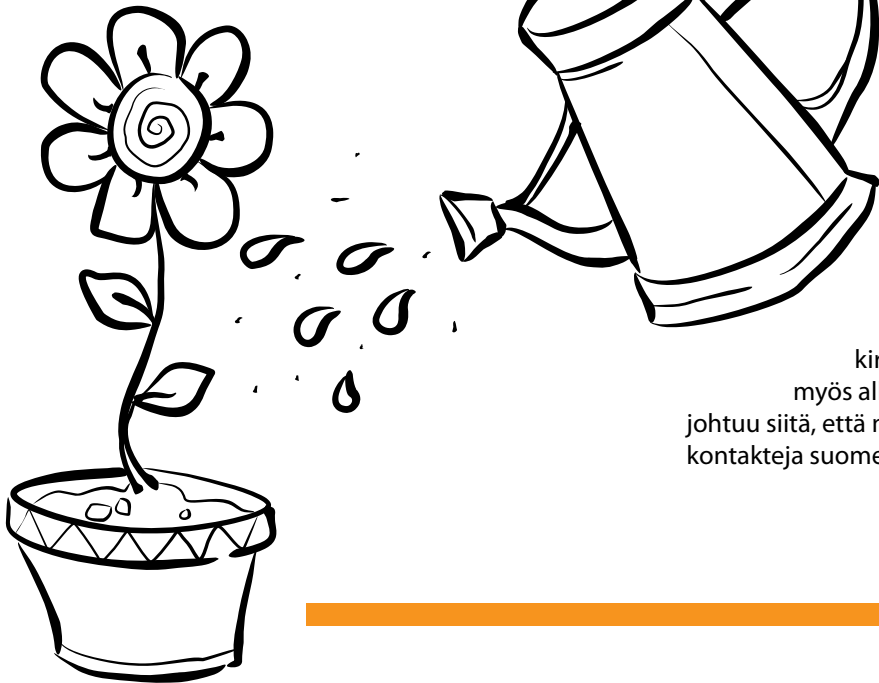
Kielelliset perusvalmiudet kommunikointiin

Koulutuksen alkaessa aikuisilla lukutaito-opiskelijoista on luku- ja kirjoitustaidon puutteen lisäksi usein myös alhainen suullinen kielitaito. Tämä johtuu siitä, että monilla opiskelijoista on hyvin vähän kontakteja suomea äidinkielenään puhuviin ja sitä

kautta mahdollisuuksia kielen harjoittamiseen. Tämän takia on tärkeää, että ennen vapaaehtoistoimintaa harjoitellaan keskeisimpiä fraaseja, joiden avulla opiskelijat voivat kommunikoida vapaaehtoistyöpaikassaan. Myös verbaliikkaan kannattaa kiinnittää huomioita, koska se tukee ymmärretuksi tulemistä. Puhuttua kielitaitoa kannattaa kehittää tarkoituksenmukaisesti.

Hyviä taitoja alkuun voi olla esimerkiksi:

- Miten esittelen itseni?
- Mitä otan kontaktia muihin?
- Yleisimmät fraasit
- Ohjeiden kuuntelu:
 - Miten ilmaisen, että en ymmärtänyt?
 - Miten ilmaisen, että ymmärsin?
- Miten pyydän lisäohjeita?

Linkit ja materiaalit

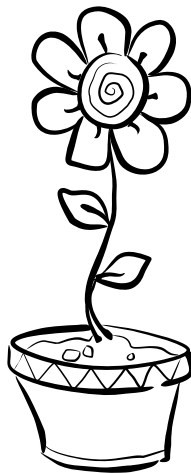
www.opintokeskusvisio.fi/adeka-opas

Näkökulma

Mahdollisia esteitä vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle maahanmuuttajille:

- Tiedon puute yhdistys- ja vapaaehtoistoinnasta.
- Vapaaehtoistointaa tukevien sosiaalisten verkostojen puute.
- Tietämättömyys vapaaehtoistoinnasta saatavasta hyödystä.
- Ei tunne itseään tervetulleeksi, sisäänpäin lämpeä yhdistyskulttuuri.
- Ei tunnista omia resurssejaan olla hyödyksi.
- Kulttuurisen ja uskonnolliset esteet, esim. naisen rooli, sosiaalinen hallinta.
- Pelko, että kohtaa ennakkoluuloja ja syrjintää.

Lähde: Velkommen indenfor! Din guide till inddragelse af flygtninge i frivillig arbejde. De Frivilliges Hus Aalborg 2019.

Vapaaehtoistoiminta tutuksi

Monelle opiskelijoista vapaaehtoistoiminta on ilmiönä tuntematon. Käykää vapaaehtoistoimintaan liittyvää sanastoa ja käsitteistöä läpi. Mitä on vapaaehtoistoiminta, mikä on järjestö, mikä yhdistys? Mitä varten vapaaehtoistointaa tehdään? Mitä periaatteita siihen liittyy?

- **Hyödynnä valmiita materiaaleja**, esim. Selkokeskuksen laatimaa vapaaehtoistoinnin opasta.
- **Kuvien** avulla voidaan esitellä vanhojen vapaaehtoisten kokemuksia vapaaehtoisjaksoista.
- **Vertaisasiantuntijuuden hyödyntäminen.** Päästä ne opiskelijat ääneen, jotka ovat jo osallistuneet vapaaehtoistoimintaan. Ellei teidän oppilaitoksella vielä ole kokemusta vapaaehtoistoinnasta, olisiko tässä paikka oppilaitosten väliselle yhteistyölle?
- Vapaaehtoistointaa voidaan esitellä myös **osana muita koulutukseen liittyviä toimintoja.** HE0-TSL-VISIO koulutuksen yhteydessä vapaaehtoistointaa esiteltiin myös omakielisesti kerran kuussa järjestetyissä vertaistukipäivissä.
- **Motivointi vapaaehtoistoimintaan:** Mitä vapaaehtoistoinnasta voi oppia? Mitä hyötyä tästä on opiskelijalle?

Linkit ja materiaalit

- Selkokielineen vapaaehtoistoinnin opas, Selkokeskus
- Selkokielineen opas vanhusten kanssa tehtävästä vapaaehtoistyöstä, Valli ry

Työelämän säännöt tutuiksi

Vapaaehtoistoiminta on hyvä tapa tutustua suomalaiseen työelämään ja sen pelisääntöihin. Vapaaehtoistoinnin myötä pääsee myös tutustumaan erilaisiin työtehtäviin, koska vapaaehtoisorganisaatioissa on usein myös ihmisiä palkkatyössä. Ennen vapaaehtoistyöjaksoa on hyvä käydä muutamia perusasioita läpi suomalaisesta työelämästä:

- Työelämän sanaston läpikäyminen.
- Työelämässä käyttäytyminen, esim.
 - › puhelimen käyttö
 - › työajat, työhön sitoutuminen ja hyväksyttävät syyt poissaoloihin, mahdollisesta poissaolosta ilmoittaminen
 - › kohtelias käyttäytyminen ja toisten huomioon ottaminen
- Työturvallisuus- ja hygieniasäännöt yleisellä tasolla. Vapaaehtoisorganisaatiosta riippuen ohjeistusta on tarkennettava perehdytyksen yhteydessä.

Linkit ja materiaalit

- Työelämän sanastoa selkokielellä, Selkokeskus
- Töissä Suomessa - tietoa maahanmuuttajalle 13 kielellä, TTL
- Selkokielineen aineisto hygieniasaamisesta, Duuniin-hanke
- Napo-elokuvat työsuojeluasioiden käsittelyyn

Kumppanuuksien luominen

X Oppilaitos X Vapaaehtoisorganisaatio

Hyvän kumppanuuden lähtökohdat

► Varsinaisen vapaaehtoistoiminnan suunnittelu käynnistyy *kumppanuuksien luomisella*. Opintoihin kuuluvan vapaaehtoistoiminnan ehto ovat oppilaitoksen ja eri vapaaehtoisorganisaatioiden välille luodut hyvät kumppanuussuhteet. Hyvä kumppanuus perustuu luottamukseen, toisen kunnioittamiseen ja ainakin

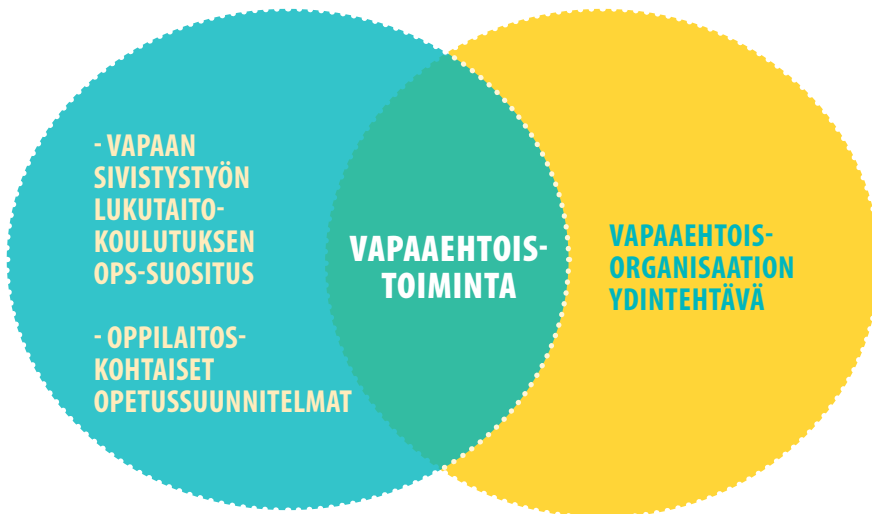
jossain määrin jaettuun, yhteiseen tavoitteeseen - kaikkien osapuolien tulee kokea toiminta tärkeäksi. Vapaaehtoisorganisaation näkökulmasta toiminnan suunnittelussa on lähtökohtana vapaaehtoisorganisaation perustehtävä eli se syy, miksi organisaatio on olemassa ja järjestää erilaista toimintaa. Oppilaitoksen syy panostaa vapaaehtoistoimintaan taas on edistää

opetussuunnitelman tavoitteita ja tukea opiskelijoiden osaamistarpeita sekä osallisuuden tunnetta suomalaisessa yhteiskunnassa. *Yhteistyön suunnittelussa tavoite onkin aluksi löytää se risteysalue, jolla nämä molemmat tavoitteet voivat vapaaehtoistoiminnan avulla kohdata.*

Mistä kumppaneita löytää?

Alla muutamia vinkkejä kumppanien etsimiseen:

- **Tee listaa** paikkakunnaltanne löytyvistä järjestöistä ja vapaaehtoistoimintaa organisoivista tahoista. Kartoita myös muita vapaaehtoistoimintaa organisoivia tahoja (esim. vanhainkodit ja palvelukeskukset, kierrätyskeskukset, seurakunnat, jne).
- **Tutustu organisaatioiden toimintaan** ja pohdi sopisiko se arvoiltaan ja toimintatavoiltaan yhteistyökumppaniksenne. Huom! Älä jumitu etsimään jo valmiita, ko. kohderyhmälle räätälöityjä toimintoja. Ideoita saattaa alkaa pulppuamaan, kun ollaan rauhassa tutustuttu toisiinsa.
- **Hyödynnä henkilökohtaiset kontaktit ja verkostot.** Oletko itse mukana järjestötoiminnassa, onko joku ystäväsi? Tartu rohkeasti puhelimeen ja kartoita potentiaalisia yhteistyökumppaneita kunnastanne.
- **Hyödynnä tätä opasta**, lähetä se potentiaalisille kumppaneille.

Risteysalue, josta yhteistyön kannattaa lähteä liikkeelle.

Vinkki

Opintokeskusten kautta kontakti kansalaisjärjestöihin?

Opintokeskukset ovat hyvä kanava tavoittaa kansalaisjärjestöjä ja monella niistä on jo entuudestaan kokemusta vapaaehtoistoiminnan kehittämisestä. Opintokeskuksilla on tiiviit suhteet omiin jäsen- ja kumppanijärjestöihinsä ja lisäksi mahdollisuus myös kouluttaa järjestöjä tarpeen mukaan. Lisätietoja www.opintokeskukset.fi

Tutustumiskäynti vapaaehtoisorganisaatioon

X *Oppilaitos*

X *Vapaaehtoisorganisaatio*

► Potentiaalisen yhteistyökumppanin löydyttyä käynnistyy yhteistyön suunnittelu ryhmämuotoisella tutustumiskäynnillä vapaaehtoisorganisaatioon. Tutustumiskäynnin tavoitteena on auttaa molempia osapuolia toiminnan suunnittelussa. Alla muutamia vinkkejä tutustumiskäyntiin valmistautumiseen, yksin ja yhdessä:

Oppilaitoksessa:

- Tutustukaa vapaaehtoisorganisaation verkkosivuihin ja esitteisiin. Voitte käyttää niitä hyödyksi osana muuta opetusta. Kannattaa myös etsiä, löytyykö toimijasta videoita esim. Youtubessa?
- Hyviä keskusteluaiheita:
 - › Mitä tämä vapaaehtoisorganisaatio (järjestö, palvelutalo, kierrätyskeskus, jne) tekee, mitä ihmiset siellä yleensä tekevät?
 - › Miksi menemme vierailulle?
 - › Mitä voimme siellä tehdä?
 - › Mitä voisimme siellä kysyä?

- Lisäksi voidaan harjoitella myös esittäytymistä ja tervehtimistä
- Opiskelijoiden kanssa kannattaa myös käydä läpi vierailukäynnin säännöt ja miksi ne ovat olemassa. Esim. saako puhua puhelimeen, milloin saa poistua jne.

Vapaaehtoisorganisaatiossa:

- Löytyykö teiltä valmista selkokielistä materiaalia toiminnastanne tai olisiko sellaista mahdollista tuottaa? Viestin tukena kannattaa käyttää myös kuvia.
- Pitkät, tekstipohjaiset powerpointit voi unohtaa, samoin englannin kielen.
- Jos tarvitsette lisätietoja opiskelijoista tai koulutuksesta, olkaa yhteydessä oppilaitokseen.

Yhdessä:

- Keskustelkaa yhdessä siitä, mikä olisi hyvä ryhmä-koko tutustumiskäynneille ja suunnitelkaa vierailun sen mukaan. Todella isojen ryhmien saapuminen saattaa häiritä organisaation muuta toimintaa.
- Keskustelkaa opiskelijoiden kielitaidon tasosta. Opettaja voi antaa vinkkejä vapaaehtoisorganisaatiolle toiminnan esittelyyn.

Oikein toteutettuna tutustumiskäynneistä voi olla monenlaista hyötyä opiskelijoille. Niiden myötä opiskelijat tutustuvat suomalaisen järjestökenttään ja muihin palveluntuottajiin, oppivat liikkumaan kotikaupungissaan ja saavat harjoitusta suomen kielen puhumisessa. Tämän takia niihin kannattaa panostaa, vaikka joskus kävisin niin, ettei yhteistyö tutustumiskäynnin jälkeen ota tuulta alleen. Voitte myös keskustella järjestön kanssa muista mahdollisista yhteistyön muodoista? Vinkkejä tähän löytyy oppaan lopusta!

Yhteistyön suunnittelu

X Oppilaitos

X Vapaaehtoisorganisaatio

► Tutustumiskäynnin jälkeen on aika istua alas ja suunnitella yhteistyötä tarkemmin. Suunnittelu käynnistyy yhteisten tavoitteiden määrittelystä, jonka jälkeen on hyvä kirjata ylös kaikki molempien toimijoiden kannalta olennaiset reunaehdot toiminnalle. Käytännössä samassa tapaamisessa voidaan myös ideoita opiskelijoille soveltuvia vapaaehtoistehtäviä, joista lisää seuraavassa luvussa (*Askel 5: Vapaaehtoistehtävien suunnittelu*).

Yhteistyön tavoite

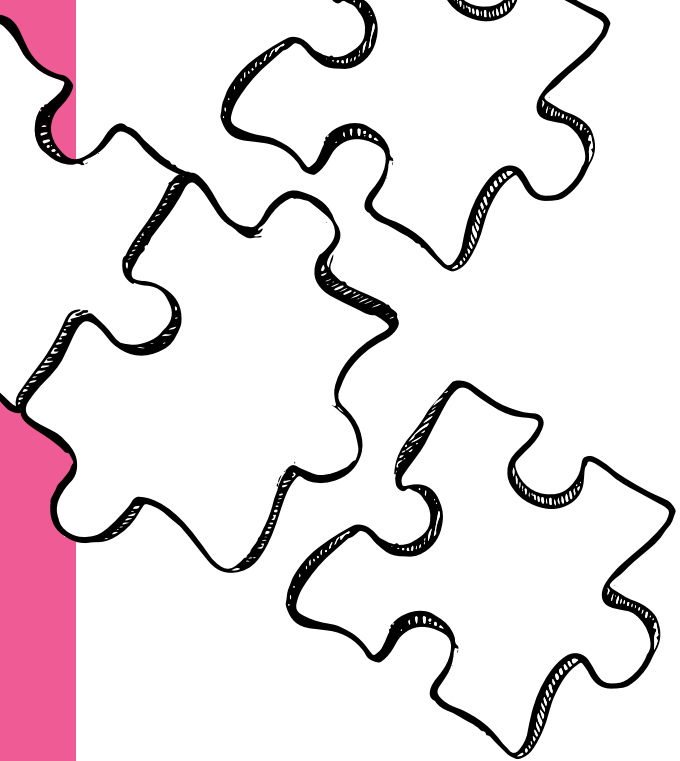
Yksi hyvän kumppanuuden kulmakivistä on ainakin osittain jaettu yhteinen tavoite. On selvää, että molemmilla toimijoilla voi olla toisistaan hieman eriävät tavoitteet toiminnalle. Yhteistyön kannalta olisi kuitenkin tärkeää pohtia, missä eri toimijoiden tavoitteet risteävät tai voisiko vapaaehtoistoiminta johtaa johonkin uuteen yhteiseen tavoitteeseen?

Oppilaitoksen tavoite vapaaehtoistoiminnalle?

Järjestön tavoite vapaaehtoistoiminnalle?

Yhteinen tavoite vapaaehtoistoiminnalle?

Miten voimme arvioida tämän tavoitteen toteutumista?

Vapaaehtoistoiminnan ajoitus, kesto ja jaksotus

Opintoihin kuuluvan vapaaehtoistoiminnan suunnittelussa yksi keskeisimmistä reunaehdoista liittyy toiminnan ajoitukseen ja keston ja jaksotukseen. Tässä monenlaiset variaatiot voivat olla mahdollisia. Vapaaehtoistoiminta on pääsääntöisesti hyvä suunnitella niin, että se ajoittuu koulupäivän ajalle, eikä esimerkiksi iltoihin ja viikonloppuihin. Tämä vaikuttaa ratkaisevasti toiminnan suunnitteluun ja saattaa olla myös este yhteistyölle, mikäli vapaaehtoisorganisaation toiminta painottuu juuri iltoihin ja viikonloppuihin.

Vision ja TSL:n opintokeskuspäivissä vapaaehtoistoiminta oli jaksotettu niin, että opiskelijat osallistuivat vapaaehtoistoimintaan 2 tuntia viikossa, keskimäärin 2–3 kk:n jaksossa. Tämän mallin etu on se, että vapaaehtoinen luo kohtuullisen pitkäkestoisen suhteen vapaaehtoistyöpaikkaan. Tätä on toivottu myös vapaaehtoisorganisaatioiden osalta, koska perehtymiseen ja kouluttamiseen menee aina aikaa ja resursseja. Mallin etu on myös se, että vapaaehtoistoiminnan ohella on normaalia koulunkäyntiä, jonka aikana opittua voidaan reflektoida sekä pureutua mahdollisiin haasteisiin.

Vapaaehtoistoiminnan voi jaksottaa luonnollisesti myös muilla tavoin, esim. toteuttamalla tiiviimpi vapaaehtoistoiminnan moduuli kaikille opiskelijoille vaikkapa kaksi kertaa vuodessa. Keskustelkaa yhdessä ja kuulostelkaa myös opiskelijoitanne niin löydätte teille sopivimman vaihtoehdon.

Yksilö- vai parimuotoista vapaaehtoistoimintaa?

Kynnys lähteä vapaaehtoistoimintaan voi olla monelle opiskelijoista suuri. Jo pelkästään liikkuminen uudella alueella saattaa jännittää. Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan entuudestaan tutun luokkakaverin kanssa saattaa joidenkin kohdalla madaltaa kynnystä osallistumiseen.

Yhteistyösuunnitelman laatiminen

Suunnittelun lopuksi kannattaa kirjata yhdessä sovittuja asioita ylös yhteistyösuunnitelmaan.

Näitä voivat olla esimerkiksi:

- Yhteistyöorganisaatioiden nimet
- Yhteyshenkilöiden nimet ja yhteystiedot
- Ajanjakso, jota suunnitelma koskee, esim. 1.8.20XX–31.5.20XX
- Yhteistyön tavoite
- Kuinka monta vapaaehtoista vapaaehtoisorganisaatio voi vastaanottaa, kuinka usein?
- Onko jotain kriteerejä vapaaehtoisten suhteen, sääntöjä esim. pukeutumisen suhteen.
- Eri toimijoiden väliset vastuut: Perehdytys, ohjaus, palautteenanto, jne.
- Eri toimijoiden väliset vastuut myös talusasioissa. Kuka vastaa esim. matkakuluista kuka mahdollisista ruokailuista vapaaehtoistyöpaikalla.
- Tieto siitä, missä opiskelijat on vakuutettu
- Miten toimitaan ongelmatilanteissa, jos jokin ei suju toivotun lailla.

Linkit ja materiaalit

- Yhteistyösuunnitelman malli

Linkit ja materiaalit

www.opintokeskusvisio.fi/adeka-opas

Uskel

5

Vapaaehtoistehtävien suunnittelu

Oppilaitos Vapaaehtoisorganisaatio

► Tuetun vapaaehtoistoiminnan järjestämisessä yksi iso haaste on kohderyhmälle sopivien vapaaehtoistehtävien kehittäminen sellaisiksi, että ne paitsi vastaavat opiskelijoiden osaamistarpeisiin myös tukevat vapaaehtoisorganisaation toimintaa. Lukutaitokoulutusten opiskelijaryhmät ovat hyvin heterogeenisiä ja koulutusten sekä opiskelijaryhmien välillä voi myös olla eroja. Vaikka tehtävät suunniteltaisiin kuinka valmiiksi, on niitä aina hyvä voida muokata vapaaehtoisesta ja tilanteesta riippuen.

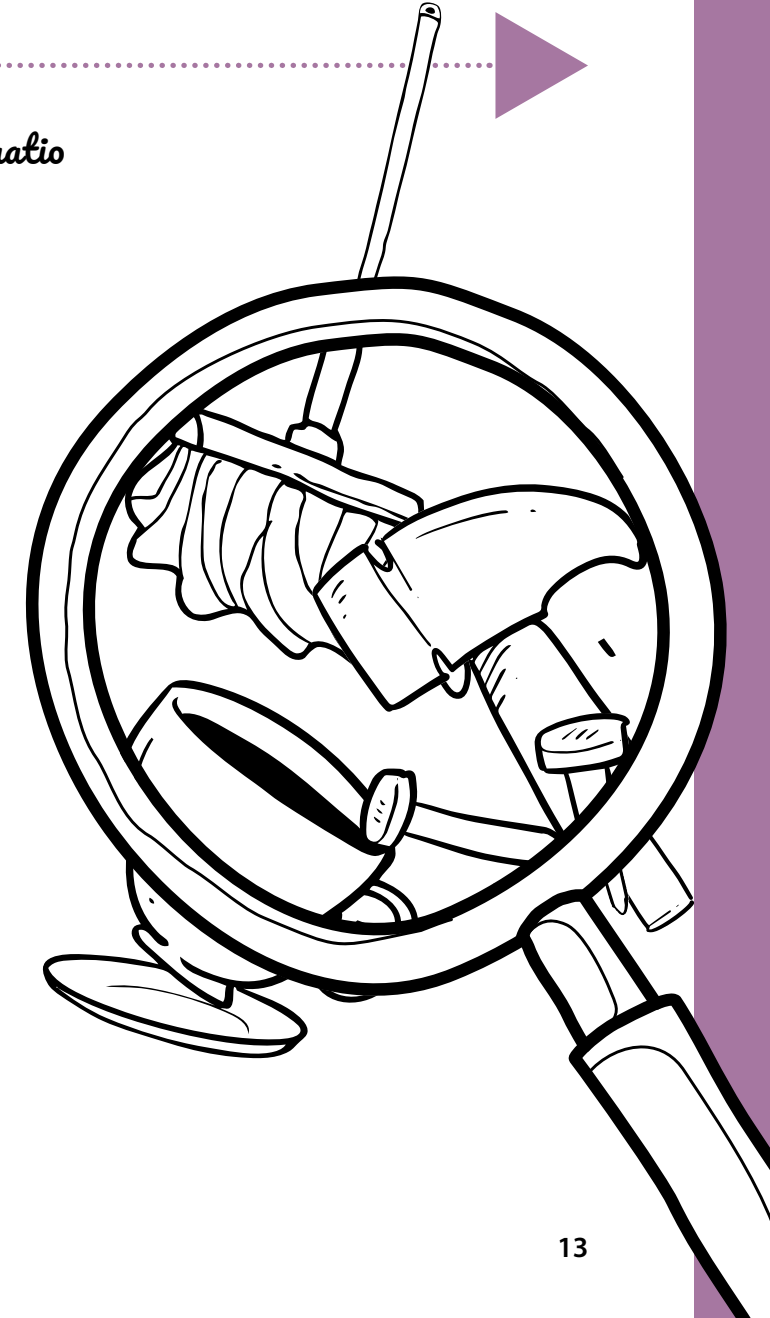
Mihin kannattaa kiinnittää huomiota tehtäviä suunniteltaessa?

Lukutaito-opiskelijoille soveltuvia tehtäviä suunniteltaessa kannattaa kiinnittää huomiota mm. seuraavanlaisiin asioihin, vaikkakin yksilökohtaisia eroja luonnollisesti ilmenee:

- **Kielitaito:** Vaaditaanko tehtävän suorittamiseen millaista kielitaitoa? Vaaditaanko tehtävään perehtymiseen kielitaitoa?
- **Hienomotoriikka:** Osalla opiskelijoista hienomotoriset taidot ovat heikot, joten hyvin tarkat kädentehävät voivat olla haasteellisia.
- **Työn itsenäisyys:** Kuinka paljon itsenäistä työtettä tehtävä vaatii? Onko paikalla joku joka voi seurata toiminnan etenemistä ja auttaa tarvittaessa?
- **Ajanhallinta:** Kellonaikojen hahmottaminen on monelle vielä vaikeaa. Kerro, näytä, toista.

Esimerkkejä vapaaehtoistehtävistä, joita opiskelijamme ovat tehneet:

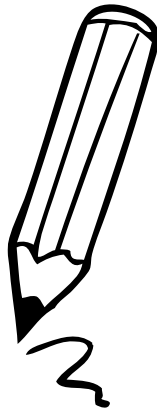
Millainen organisaatio	Millaisia vapaaehtoistehtäviä
Palvelutalo	Ruoanlaittoa ja keskustelua yhdessä. Tuolijumppa-, kävely- ja pelihetkiin osallistuminen yhdessä palvelutalon asukkaiden kanssa.
Kierrätyskeskus	Tavaroiden esillepano- ja järjestelytehtävät, tilojen siistiminen.
Yhdistys	Avustaminen tilaisuuksien järjestelyissä, kuten tarjoilujen kattamisessa, tilojen järjestelyissä ja siistimisessä. Vapaaehtoiset ovat avustaneet myös lastenhoidossa lasten vanhempien osallistuessa yhdistyksen tilaisuuksiin.
Järjestön ylläpitämä kahvila	Pöytien järjestely ja siistiminen, tavaroiden kantaminen, jätteiden lajittelu ja ulos vieminen, kassalla avustaminen.
Toimisto	Kokoustarjoiluissa avustaminen, paikkojen järjestelyt.

Mistä lähteä liikkeelle?

Pohtikaa, millaisia tehtäviä teillä on jo tarjolla?

Tehkää lista jo olemassa olevista vapaaehtoistehtävistä ja mahdollisista uusista tehtävistä. Onko joitain laajempia kokonaisuuksia mahdollista pilkkoa pienempiin osiin?

Edetkää pienin askelin

Aloita selkeistä pienistä tehtävistä, kahvin keittämisestä, siivouksesta, jne. Toiminnan käynnistyttyä muokkaa vapaaehtoisen roolia, jos huomaatte, että tehtävä on liian helppo tai vaikea hänelle.

Monipuolinen tehtävätarjotin tukee toiminnan suunnittelua

Pohtikaa löytyisikö organisaationne tehtävätarjottimelle mahdollisimman paljon erilaisia vapaaehtoistehtäviä. Esim. tehtäviä, jotka vaativat erilaista osaamista tai saattaisivat muuten kiinnostaa erilaisia ihmisiä. Monipuolinen tehtävätarjotin helpottaa vapaaehtoisen

ohjausta, jos tehtävänkuvia joudutaan yllättäen muokkaamaan. Samalla se tukee organisaation muuttamista vapaaehtoisrekrytointia.

Erilaisten motivaatioiden huomioiden vapaaehtoistehtävien suunnittelussa

Vapaaehtoistehtävien suunnittelussa kannattaa pohtia sitä, millaiset asiat motivoivat juuri näitä vapaaehtoisia. Alla on listattuna kokemuksemme pohjalta muutamia esimerkkejä. Millaiset tehtävät teidän organisaatiossanne voisivat vastata näihin? Miten muu toimintaympäristönne voisi tukea näitä?

Mikä motivoi ja innostaa vapaaehtoisia?

- Kokemus suomalaisesta työelämästä?
- Mahdollisuus puhua suomea
- Aidot kontaktit suomalaisiin ihmisiin
- Kodin ja koulun ulkopuoliseen maailmaan tutustuminen
- Mahdollisuus hyödyntää esim. omia kädentaitoja

Mitkä nykyisistä vapaaehtoistehtävistämme voisivat tukea tätä?

Millaiset uudet vapaaehtoistehtävät voisivat tukea tätä?

Miten muu toimintaympäristömme voisi tukea tätä?

Oikea vapaaehtoistyöpaikka oikealla vapaaehtoiselle

X Oppilaitos

X Vapaaehtoisorganisaatio

► Vapaaehtoistoiminnan tavoitteena on tukea luku-taito-opiskelijan osallisuutta ja osaamisen kehittymistä laaja-alaisesti. Tämä onnistuu parhaiten silloin, kun opiskelija kokee vapaaehtoistoiminnan itselleen tärkeäksi ja pystyy mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään siinä omaa osaamistaan tai tekemään asioita, jotka tuottavat hänelle muuten iloa. Ennen vapaaehtoistoiminnan käynnistymistä käytävissä alkukeskusteluissa kartoitetaan opiskelijoiden erityisosaaminen, mielenkiinnon kohteet, toiveet ja mahdolliset muut vapaaehtoistoimintaan vaikuttavat tekijät. Alkukeskustelujen jälkeen on aika miettiä, mikä voisi olla oikea vapaaehtoistyöpaikka juuri tälle vapaaehtoiselle.

Alkukeskustelut Opiskelijoiden erityisosaamisen ja mielenkiinnonkohteet

Ennen vapaaehtoistoiminnan käynnistymistä kannattaa selvittää mitä erityisosaamista ja mielenkiinnonkohteita opiskelijoilla on. Lukutaito-opiskelijoille voi olla vaikeaa reflektoida osaamistaan oma-aloitteisesti - jo osaaminen käsitteenä on monelle alkuun vieras. Opettajan/ohjaajan ammattitaitoa onkin auttaa opiskelijaa osaamisen ja kiinnostuksen kohteiden tunnistamisessa. Tämä tunnistaminen ei luonnollisesti tapahdu tämän yhden keskustelun aikana, vaan käytännössä on kyse jatkuvasta prosessista, joka käynnistyy jo opiskelijan henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS)

laatimisen myötä ja jatkuu läpi koko koulutuksen ja myös vapaaehtoistoiminnan. Alla kuitenkin muutamia vinkkejä opiskelijoiden henkilökohtaisen työhistorian, osaamisen ja mielenkiinnon kohteiden kartoittamiseen:

- Käyttäkää apuna kuvakortteja eri työtehtävistä.
Mitä sinä osaat?
- Laatikaa jokaiselle opiskelijalle elämänjana, johon leikataan lehdistä kuvia. lapsena, nuorena, aikuisena? Millaisia töitä on tehnyt kodin sisällä? Millaisia töitä tehnyt kodin ulkopuolella? Elämänjanatyö voidaan tehdä koko ryhmän kanssa ja valmiita tuotoksia käyttää alkukeskustelun pohjana.
- Myös opettaja tai ohjaaja voi toiminnan ohessa tehdä huomioita ja kirjata havaintojaan opiskelijan osaamisesta ylös.
- Apuna voi käyttää myös omakielistä vertaisohjaajaa, jos sellainen on käytössä.
- Lopuksi voidaan vielä kahden kesken opiskelijan kanssa pohtia, miten vapaaehtoistoiminta tukee hänen omia tavoitteitaan tai osaamistaan.

Opiskelijan toiveet ja pelot vapaaehtoistoimintaa kohtaan

Vapaaehtoistoiminta on monelle opiskelijoista entuudestaan outo asia. Siksi on tärkeää osata konkretisoida, mitä sillä tarkoitetaan ja samalla lievittää opiskelijan

Linkit ja materiaalit

- Osaamis- ja ammattikuvakortit työnhaun tueksi, Baana-hanke
- Mielitymismestari: Peli, joka nostaa esille osaamista ja kiinnostusta eri ammatteihin

mahdollisia pelkoja. Tätä varten myös tutustumiskäynnit ovat tärkeitä, samoin kuin muilta vertaisilta kuullut kokemukset. Opiskelijoiden mahdolliset pelot on otettava vakavasti ja muistettava, että myös osana opintoja toteutettavan vapaaehtoistoiminnan on loppujen lopuksi oltava opiskelijoille vapaaehtoista.

Muut vapaaehtoistoimintaan vaikuttavat tekijät, esim. sairaudet

Vapaaehtoistoiminnan alkaessa on vapaaehtoisorganisaatiolla on oltava tarvittava tieto myös opiskelijoiden muista erityistarpeista ja mahdollisista sairauksista. Opiskelija ei ehkä itse osaa viestiä näistä eteenpäin. Opiskelijoilla saattaa olla diagnosoimattomia sairauksia, joista ei ole koulutuksen järjestäjälleen tietoa. Tämän takia olisi suositeltavaa, että terveysasioita olisi käsitelty koulutuksessa ennen vapaaehtoistoiminnan jaksoa.

Oikea vapaaehtoistyöpaikka oikealle vapaaehtoiselle

Alkukeskustelujen jälkeen on aika etsiä opiskelijalle oma vapaaehtoistyöpaikka. Tavoitteena kannattaa pitää sitä, että kokemus olisi sekä opiskelijalle että vapaaehtoisorganisaatiolle mahdollisimman positiivinen ja vastaisi myös opiskelijan omia toiveita. Jos mahdollista, kannattaa vapaaehtoisorganisaatiota etsiä mahdollisimman läheltä opiskelijan asuinpaikkaa. Silloin opiskelija tutustuu muihin asuinalueella asuviin ihmisiin ja tutustuu erilaisiin palveluihin. Jos vapaaehtoistyöpaikkojen määrä on rajattu tai halutaan toimia muutamien vakiokumppaneiden kanssa, voidaan myös saman organisaation sisältä pyrkiä löytämään erilaisia, vapaaehtoisien toiveita vastaavia tehtäviä.

Työhaastattelu ja vapaaehtoistoiminnan sopimuksen laatiminen

Oppilaitos

Vapaaehtoisorganisaatio

► Kun opiskelijalle on löydetty oma vapaaehtoistyöpaikka, on "työhaastattelun" aika. Tämä antaa kaikille mahdollisuuden henkilökohtaisempaan tutustumiseen ja keskusteluun tulevista työtehtävistä ja muista järjestelyistä. Samalla kertaan voidaan laatia *vapaaehtoistoiminnan sopimus*. Vapaaehtoistoiminnan sopimus laaditaan lähtökohtaisesti oppilaitoksen, vastaanottavan tahon ja opiskelijan välille. Sopimukseen kirjataan ylös kaikki opiskelijan kannalta keskeiset asiat, jotta säästytään väärinymmärryksiltä. Sopimuksen laatiminen on myös hyvä tapa oppia suomalaisen työelämän periaatteita, kuten työaika, työnkuva, vakuutus jne. Sopimukseen voidaan kirjata esim. seuraavanlaisia kohtia:

- Vapaaehtoisin nimi
- Vapaaehtoisorganisaation nimi
- Vapaaehtoistoiminnan kesto
- Missä toiminta tapahtuu (osoite)
- Milloin toiminta tapahtuu? (kellonaika, viikontähtä)

- Työtehtävien kuvaus (voidaan täydentää toiminnan edetessä)
- Maininta siitä, että vapaaehtoistoiminta osa osa ko. henkilön opintoja.
Erittäin tärkeää! Muussa tapauksessa voi olla riski, että vapaaehtoistoiminta tulkitaan te-toimistossa työllistymistä estäväksi toiminnaksi ja henkilöltä evätään työttömyystuki. Vapaaehtoinen ei itse ehkä osaa tätä viestiä selkeästi esim. työvoimatoimistossa vieraillessaan.
- Tieto siitä, miten opiskelija on vakuutettu. Lähtökohtaisesti opiskelijoiden vakuutuksista vastaavat oppilaitokset mutta tämä on varmistettava tapauskohtaisesti. Keskeisimmät tarvittavat vakuutukset ovat tapaturma- ja vastuuvakuutus.

Linkit ja materiaalit

- Vapaaehtoistoiminnan sopimuksen malli

Linkit ja materiaalit

www.opintokeskusvisio.fi/adeka-opas

Vapaaehtoisen vastaanottaminen ja perehdytys

Oppilaitos

Vapaaehtoisorganisaatio

► Kun vapaaehtoinen saapuu vapaaehtoistyöpaikalle, on otettava vielä muutama askel, ennen vapaaehtoistehtäviin tarttumista. Ensinnäkin on tärkeää, että vapaaehtoisen **vastaanottamiseen** kiinnitetään huomiota. Ennen varsinaisiin työtehtäviin tarttumista, on niihin lisäksi annettava tarkoituksenmukainen **perehdytys**.

Vapaaehtoisen vastaanottaminen

Laita silmät kiinni ja kuvittele, että olet muuttanut juuri uuteen maahan, jonka kieltä et osaa ja tavatkin ovat vielä vähän outoja. Sinut viedään isoon taloon, jossa on vain sinulle entuudestaan vieraita ihmisiä, kaikkia omissa puuhissaan. Täällä sinun olisi tarkoitus tehdä goolihiyati¹⁾. Miten sinä toivoisit tuleviasi vastaanotetuksi tuossa tilanteessa?

On tärkeää, että vapaaehtoinen kokee olonsa tervetulleeksi vapaaehtoistyöpaikalle heti alusta alkaen. Vapaaehtoistoiminnassa mukana oleminen voi olla osalle opiskelijoista ensimmäinen kosketus työelämään ja monelle myös ensimmäinen aito kontakti suomalaisiin ihmisiin. Etenkin pakolaistaustaisilla vapaaehtoisilla voi olla takanaan traumaattisia kokemuksia, jotka vaikeuttavat luottamuksen rakentumista uusiin ihmisiin. Luottamuksen rakentumista tukee

se, että vapaaehtoisilla on joku pysyvä tukihenkilö vapaaehtoistyöpaikalla. Luottamuksen rakentumista tukee myös aika. Myös tämän takia suosittelemme, että vapaaehtoistoiminta olisi jatkuvaa, eikä kertaluonteista.

Vapaaehtoisten perehdytys

Päävastuun vapaaehtoisten perehdyttämisestä, ohjauksesta ja toiminnan aikaisesta tuesta kantaa vapaaehtoisorganisaatio. Alla muutamia vinkkejä perehdytyksen tueksi:

Älä oletta – kerro

Vapaaehtoisilla on pääsääntöisesti vain vähän kokemusta suomalaisesta työelämästä ja tapakulttuurista. Asiat, jotka suomalaisille ovat itsestäänselviä, saattavat olla vapaaehtoiselle ihan uusia. Muista siis perehdytyksessä lähteä ihan perusteista ja varmista koko ajan, että vapaaehtoinen ymmärtää, mistä puhut.

Hyödynnä selkokieltä

Selkokieli on suomen kielen yksinkertaistettu muoto. Selkokielessä kieltä muutetaan yksinkertaisemmaksi sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan. Se on tarkoitettu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Selkokielen hyödyntäminen kannattaa aina, koska se tukee viestintää ja toiminnan

esteettömyyttä myös muiden kohderyhmien, kuin lukutaito-opiskelijoiden kohdalla. Selkokielen käyttöön löytyy netistä paljon hyviä vinkkejä mm. Selkokeskuksen sivuilta (www.selkokeskus.fi).

Hyödynnä kuvakommunikaatiota

Kuvakommunikaatio on paljon käytetty menetelmä työskenneltäessä luku- ja kirjoitustaidottomien kanssa. Voit hyödyntää esim. Papunetin kuvapankkia ja kuvatyökälyä perehdytyksen ja ohjeiden suunnitteluun. Apuna voi käyttää myös KUVAKOM-sovellusta.

Yhteistyö oppilaitoksen kanssa?

Kun perehdytys on hyvin suunniteltu, voidaan sitä käydä jo etukäteen läpi oppilaitoksessa osana opetusta. Voitte myös pyytää opettajalta /ohjaajalta vinkkejä perehdytyksen suunnitteluun.

Linkit ja materiaalit

- Papunetin kuvapankki ja kuvatyökäly
- KUVAKOM-sovellus puhelimeen. Google play/ Appstore

¹⁾ Sana kuulostaa varmasti meille kaikille yhtä oudolta, kuin "vapaaehtoistyö" opiskelijoillemme.

Askel

9

Vapaaehtoisjakson aikainen ohjaus ja tuki

X Oppilaitos

X Vapaaehtoisorganisaatio

Ohjauksen kolmivaiheisuus

► Hyvin suunniteltu, oikea-aikainen ohjaus edesauttaa vapaaehtoistoiminnan sujuvaa etenemistä ja tukee vapaaehtoisen osaamistavoitteiden saavuttamista. Opiskelijan ohjaus ja tuki tapahtuu kolmivaiheisesti ja on vaiheesta riippuen joko oppilaitoksen tai vapaaehtoisorganisaation päävastuulla.

- **Ensimmäinen vaihe** on opiskelijan kanssa käytävät alkukeskustelut. Tämä vaihe toteutuu oppilaitoksessa ja esiteltiin jo askeleessa kuusi.
- **Toinen vaihe** on vapaaehtoisjakson aikainen ohjaus, joka esitellään tässä askeleessa. Tämä vaihe toteutuu pääsääntöisesti vapaaehtoisorganisaatiossa, mutta ohjausta voidaan tilanteen vaatiessa tehdä myös oppilaitoksessa. Tätä edesauttaa avoin keskusteluilmapiiri oppilaitoksen ja vapaaehtoisorganisaation keskuuteen. Opettajan tai ohjaajan on mahdotonta puuttua ongelmatilanteisiin, ellei hänellä ole niistä tietoa.
- **Kolmas vaihe** on ajoittuu vapaaehtoistoiminnan loppuun (ks. askel 10). Tässä vaiheessa käydään opiskelijoiden kanssa keskusteluja siitä, miten vapaaehtoistoiminta on sujunut ja miten se on tukenut opiskelijan osaamistavoitteita.

Vinkkejä ohjauksen toteuttamisesta vapaaehtoisorganisaatiossa

(Lähde: Mukaillen De Frivilliges Hus, 2019).

Määritellä jokaiselle vapaaehtoiselle oma vastuhenkilö

On tärkeää, että jokaisella opiskelijalla on nimetty vastuuhjaaja omalla vapaaehtoistyöpaikallaan. Tämä tukee henkilökohtaisen ohjaussuhteen syntymistä ja sitä, ettei ohjaukseen synny katvealuita. Vinkki! Voisiko tämä olla yksi vapaaehtoistehtävä, jollekulle organisaatiossa pidempään toimineelle?

Luokaa samalla ilmapiiri, jossa koko yhteisö ohjaa

Vieraanvaraisessa yhteisössä jokainen toimija on sitoutunut vapaaehtoisten ohjaukseen ja tukeen. Tämä edellyttää sitä, että kaikilla on tieto paikalla olevista vapaaehtoisista ja heidän tehtävistään, ja on tarjottu hetkiä tutustumiseen.

Tue vuorovaikutusta

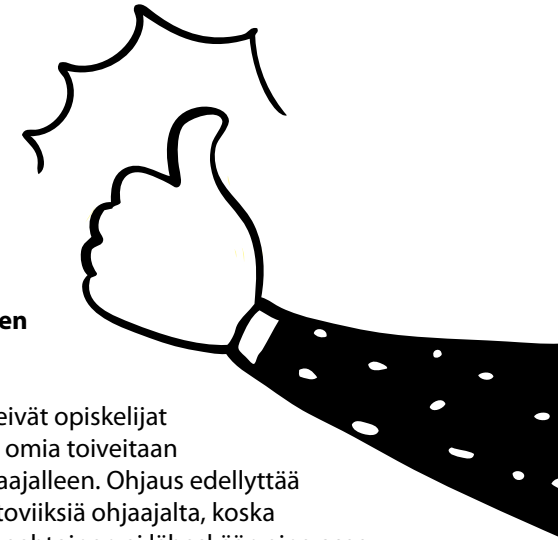
Saatat joutua tukemaan vuorovaikutusta uusien vapaaehtoisten ja organisaationne muiden toimijoiden välillä. Muistuta kaikkia selkeästä viestinnästä ja siitä, ettei yhteisen kielen puuttuminen ei ole ylitsepääsemätön este.

Tue vapaaehtoisen motivaatiota ja jaksamista

Kuten mainittua, eivät opiskelijat aina osaa ilmaista omia toiveitaan omalle vastuuhjaajalleen. Ohjaus edellyttää myös herkkiä tunteviikisiä ohjaajalta, koska kielitaidoton vapaaehtoinen ei läheskään aina osaa tai uskalla tuoda asioita oma-aloitteisesti esille. Onkin tarkkailtava eri tilanteissa: Mikä innostaa vapaaehtoista? Mikä aktivoi? Milloin hän vetäytyy?

Muista kiitos ja tunnustus

Muista positiivinen vahvistaminen, korosta sitä missä ihmiset ovat hyviä, ei heidän puutteitaan. Moni vapaaehtoisista ei tunnista omia vahvuuksiaan ja heidän itsetuntonsa on tosi alhainen. He ovat tottuneet näkemään itsensä toiminnan kohteina, asiakkaina, eikä aktiivisina toimijoina. Auta ihmisiä tunnistamaan heidän omat vahvuutensa ja korosta sitä, miten heidän toimintansa tukee organisaation tekemään työtä.

Vapaaehtoistoiminnan lopettaminen

X Oppilaitos

X Vapaaehtoisorganisaatio

Vaikka vapaaehtoisen päivittäinen ohjaus onkin tässä vaiheessa vapaaehtoisorganisaation vastuulla, on oppilaitoksen ohjaajan tehtävä on tukea opiskelijoita ja vapaaehtoisorganisaatiota toiminnan aikana hyvään tulokseen pääsemisessä. Tämän takia on tärkeää, että vapaaehtoistoiminnan etenemistä seurataan ja mahdollisista ongelmista ilmoitetaan viipymättä oppilaitoksen yhteyshenkilölle. Näin ongelmiin pystytään puuttumaan heti ja mahdollisia väärinymmärryksiä korjaamaan. Voi olla myös hyvä idea, että oppilaitoksen edustaja tekee ajoittain vierailuja vapaaehtoistyöpaikalle. Näin voidaan varmistua siitä, että toiminta on lähtenyt hyvin käyntiin, voidaan keskustella yhdessä mahdollisista haasteista ja etsiä niihin yhdessä ratkaisuja.

Oppimispäiväkirja ohjauksen ja osaamisen tunnistamisen tukena

Jos vapaaehtoistyöjakso on pitkä, voi olla hyvä idea pyytää opiskelijaa pitämään oppimispäiväkirjaa vapaaehtoistoiminnan jaksosta. Oppimispäiväkirjan avulla voidaan myös pitää kirjaa opiskelijan vapaaehtoistyötunneista. Tietoa tarvitaan vapaaehtoistoiminnan todistusta kirjoittaessa. Oppimispäiväkirja auttaa vapaaehtoistoiminnan jakson loppuessa myös opitun reflektointia.

Linkit ja materiaalit

- Työkalu toimijuutta tukevan ohjauksen suunnitteluun vapaaehtoisorganisaatiossa
- Oppimispäiväkirjan malli

► Jossain vaiheessa vapaaehtoistoiminta päättyy. Vapaaehtoistoiminnan päätteeksi jokaisen opiskelijan kanssa käydään arviointikeskustelut, jonka lisäksi on tärkeää muistaa kiitos. Vapaaehtoistoiminnan päätteeksi oppilaitoksessa on myös aika osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen toimenpiteille.

Arviointikeskustelut opiskelijoiden kanssa

Vapaaehtoistoiminnan päätteeksi jokaisen opiskelijan kanssa olisi hyvä käydä arviointikeskustelut. Ihanteellista olisi, jos arviointikeskusteluun osallistuisivat kaikki toiminnan osapuolet. Arviointikeskustelussa voidaan yhdessä käydä läpi onnistumisia, kohdatuja haasteita ja henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamista. Keskustelun pohjana voi käyttää esim. vapaaehtoistoiminnan jakson aikana täytettyä *oppimispäiväkirjaa* (ks. *askel 9*). Arviointikeskustelun myötä myös vastaanottava organisaatio saa palautetta toiminnastaan. Opiskelijoiden palautteesta vapaaehtoisorganisaatio saa myös uusia ideoita toimintamuotoihin sekä siihen, millaista tukea ja perehdytystä niihin voitaisiin tarvita. Arviointikeskustelu tulee toteuttaa opiskelijan kielitaidon tasolle sopivalla tavalla.

Alla pari vinkkiä arviointikeskusteluihin:

Auta opiskelijaa kertomaan kokemuksistaan omin sanoin

Mikä on oli kivaa? Mikä oli vaikeaa?
Mitä sinä opit? Saitko ystäviä?
Mitä jäi mieleen tästä tehtävästä, entä tästä?

Liikennevalotekniikalla palautetta

Jos opiskelijan kielitaidon taso on hyvin alhainen, voi keskustelun apuna käyttää liikennevalotekniikkaa ja valokuvien avulla selvittää hänen kokemuksiaan. Näytä kuvaa vapaaehtoistehtävästä ja pyydä opiskelijaa näyttämään liikennevalolapuilla, mitä hän niistä ajatteli. Punainen = ei mieluinen tehtävä, keltainen = neutraali tehtävä ja vihreä = mieluinen tehtävä.

Vapaaehtoisen kiittäminen

Vapaaehtoiselle on tärkeää antaa tunnustusta työstään pitkin vapaaehtoistyöjaksoa. Tämä tukee motivaatiota ja kertoo vapaaehtoiselle, että hänen työllään on merkitystä. Muistakaa kiittää vapaaehtoista myös lopuksi. Kiitoksen ei tarvitse olla suuri, mutta siinä voi käyttää mielikuvitusta. Voisiko kyseeseen tulla esim. yhteinen kahvihetki viimeisenä vapaaehtoistyöpäivänä? Tai pieni kiitoskortti, johon kaikki ovat kirjoittaneet nimensä?

Todistus vapaaehtoistoinnasta

Vapaaehtoistoinnin päätyttyä kirjoitetaan vapaaehtoiselle todistus vapaaehtoistoinnasta osallistumisesta. Todistuksen kirjoittamisesta vastaa lähtökohtaisesti oppilaitos. Vapaaehtoistoinnin todistukseen kirjataan ainakin seuraavat asiat:

- Vapaaehtoisen nimi
- Syntymäaika
- Vapaaehtoistyöpaikan nimi
- Osoite, missä vapaaehtoistoinnasta tapahtui
- Vapaaehtoistoinnin ajanjakso ja kokonaiskesto tunneissa
- Luettelo vapaaehtoisen työtehtävistä ja työtehtävien kuvaus.
- Vapaaehtoistyöpaikan edustajan ja oppilaitoksen edustajan allekirjoitukset.

Huom!

Vapaaehtoistoinnasta kannattaa ehdottomasti mainita myöhemmin myös koko koulutuksen todistuksessa.

Linkit ja materiaalit

- Todistus pohja vapaaehtoistoinnasta

Osaamismerkki vapaaehtoistoinnasta

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tueksi on vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksille laadittu oma Arjen kansalaistaitojen -osaamismerkkiperhe. Hyödynnä osaamismerkkejä vapaaehtoistoinnassa kertyneen osaamisen tunnustamisessa!

Linkit ja materiaalit

- Arjen kansalaistaitajan osaamismerkkit -opas

Yhteistyön arviointi ja kehittäminen

Opiskelijoiden kanssa tehtävästä arviointikeskustelusta erillään kannattaa sopivin määräajoin (esim. puolivuositain) arvioida myös oppilaitoksen ja vapaaehtoisorganisaation välistä yhteistyötä ja mahdollisia kehittämiskohtia. Lähtökohtana keskustelussa voidaan pitää yhteistyösuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita mutta samalla voidaan ideoida muuta yhteistyötä. Onko yhteistyösuunnitelmaan kirjatut tavoitteet saavutettu? Tarvitseeko toimijat lisäkoulutusta tai osaamista – olisiko oppilaitoksella mahdollista järjestää tällaista koulutusta? Mitä muuta tukea

kumppanit voivat tarjota toisilleen? Mikäli oppilaitoksella on useampia eri yhteistyökumppaneita, voi myös olla hyvä idea silloin tällöin kokoontua isommalla porukalla jakamaan kokemuksia ja ideoimaan!

Linkit ja materiaalit

www.opintokeskusvisio.fi/adeka-opas

Aimalin tarina

**Wali Aimal, opiskelija,
Toiminnallinen lukutaitokoulutus
HEO-TSL-Visio**

► "Tein vapaaehtoistyötä kahvilassa 2 tuntia viikossa. Tehtäviini kuului mm. tavaroiden kantaminen ja roskien vieminen. Minut otettiin kahvilassa hyvin vastaan. Kaikki olivat ystävällisiä ja iloisia. Jos jokin oli epäselvää, sain heti apua. Opin vapaaehtoistyössä paljon suomen kieltä, koska kaikki puhuivat suomea. Vapaaehtoistyössä opin myös miten työkaverit toimivat ja miten työpaikalla toimitaan. Opin myös sitä, miten palvellaan asiakkaita ja miten hoidetaan kahvilaa. Haluaisin päästä mahdollisimman pian ammattikoulutukseen ja työhön."

Sari Svarts, hävikkikahvila Tsänssi

► "Hävikkikahvila Tsänssi on Etappi ry:n ylläpitämä kahvila Helsingin Hietalahdessa. Meillä on ollut nyt yhteensä viisi vapaaehtoista ja kokemukset ovat todella hyviä. Olemme saaneet paljon positiivista palautetta vapaaehtoisista. Vapaaehtoiset ovat olleet kaikki erilaisia, osa on puhunut vain muutama sanan suomea mutta silti on pärjätty. Aimal oli oma-aloitteinen. Jos joku tehtävä loppui kesken, ei ollut hänelle ongelma keksiä uutta tehtävää. Vapaaehtoisen tehtäviin on kuulunut pöytien järjestelyä ja siistimistä, jätteiden lajittelua, tavaroiden kantamista, kassalla toimimista jne. Oikeastaan kaikkea muuta kahvilan toimintaan liittyvää, kuin itse ruuan laitto. Toiminnan aluksi näytimme paikat ja kävimme läpi talon säännöt. Sitten annamme vapaaehtoisen näyttää, mitä hän osaa. Jos huomaamme, että vapaaehtoinen esim. laittaa ja siistii pöydät todella hyvin, annamme hänen tehdä sitä jatkossakin ja sanomme muille, että tämä on vapaaehtoisen tehtävä. Vapaaehtoiset osaavat ja haluavat tehdä, kun heille antaa mahdollisuuden. Toivomme sydämestämme, että myös muut antavat heille mahdollisuuden."

Vapaaehtoiset osaavat ja haluavat tehdä, kun heille antaa mahdollisuuden. Toivomme sydämestämme, että myös muut antavat heille mahdollisuuden.

– Sari, hävikkikahvila Tsänssi

Ohjaaja Heidi Alander, opintokeskukset Visio ja TSL

► "Kun etsimme opiskelijoille sopivia vapaaehtoistyöpaikkoja, pyrimme mahdollisuuksien mukaan vastaamaan opiskelijoiden omiin toiveisiin. Kurssilaisten toiveisiin vaikuttavat tutustumiskäynnit ja positiivisten kokemukset vapaaehtoistoiminnasta, joita on kuultu muilta kurssilaisilta. Nyt olemme jo usein siinä tilanteessa, että aloite vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta tulee kurssilaiselta, jolla on halu osallistua juuri tiettytyyppiseen vapaaehtoistoimintaan. Aimal oli syyskuudella 2019 vapaaehtoistyössä hävikkikahvilassa. Aimalilla on myös aikaisempaa työkokemusta ja ilmoittautui mukaan vapaaehtoistoimintaan oma-aloitteisesti. Häntä motivoi vapaaehtoistyössä vahvasti se, että hän pääsee käyttämään suomen kieltä ja näin pystyy vahvistamaan kielitaitoaan. Pyrimme yleensä löytämään opiskelijalle sopivan vapaaehtoisorganisaation mahdollisimman läheltä opiskelijan omaa kotia, koska silloin kurssilainen tutustuu perusteellisemmin myös oman asuinalueen palveluihin ja tarjontaan. Aimalin kohdalla vapaaehtoistyöpaikka (hävikkikahvila Tsänssi) sijaitsi samassa rakennuksessa koulutustilojen kanssa."

Lopuksi: Järjestöyhteistyö voi olla paljon muutakin!

► Tässä oppaassa on annettu vinkkejä vapaaehtoistoiminnan sisällyttämiseen osaksi aikuisten maahanmuuttaneiden lukutaito-opintoja. Toivottavasti niistä on iloa toiminnan kehittämiseen eri oppilaitosten piirissä!

Oppaan sisältö rajautui koskemaan säännöllistä, opiskelijoiden itsensä toteuttamaa vapaaehtoistoimintaa. Yhteistyö etenkin eri kansalaisjärjestöjen kanssa voi olla myös paljon muuta.

Säännölliseen vapaaehtoistoimintaan pohjaavaa järjestöyhteistyötä voi olla vaikea toteuttaa monista eri syistä. Näitä voivat olla esim. oppilaitoksen sijainti tai sopivien yhteistyökumppanien puute. Kaikilla järjestöillä ei ole vapaaehtoistoimintaan soveltuvaa toimintaa päiväsaikaan, ja voi myös olla, että toiminta ei vain

taivu tuetun vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen. Tästä huolimatta monilla järjestöillä on kiinnostusta yhteistyöhön ja paikkoja osallisuuden ja kaksisuuntaisen kotoutumisen edistämiseen. Onkin hyvä, että yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa voi toteuttaa monessa muussakin muodossa. Tässä muutamia esimerkkejä muista järjestöyhteistyön muodoista, joita me olemme säännöllisen vapaaehtoistoiminnan ohella kokeilleet:

- Toteutimme yhteistyötempauksia ympäristöjärjestö Dodon kanssa. Järjestön aloitteesta käytiin mm. istuttamassa opiskelijoiden kanssa jalolehtipuita Helsingin Pukinmäessä olevalla myrskytuhoalueelle. Yhteistyössä oli mukana myös kaupungin puutarhuri. Dodon Laura Haltiala avusti myös istutustal-koissa, joissa opiskelijat istuttivat oman toiveen mukaisesti erilaisia kasveja, paitsi kotiinvietäväksi myös koulurakennuksen pihalla olevaan istutuslaatikkoon.

- Pienen naisryhmän kanssa osallistuttiin Mona-liiku ry:n järjestämiin kuntojumppiin. Erityisesti naisille rajatut liikuntapiirit otettiin hyvin vastaan ja myöhemmin osa naisista alkoi hyödyntämään liikuntapalveluja myös vapaa-ajallaan.
- Pienissä ryhmissä osallistuttiin Luetaan yhdessä -verkon lukuryhmiin, joita pidetään eri puolilla Helsinkiä.
- Moniheli ry:n Katto-hankkeen kanssa tehtiin yhteistyötä asumisteeman käsittelyssä. Teemoina olivat asunnon etsimisen lisäksi myös esim. paloturvallisuuskysymykset.
- Pyöräilyn kanssa tehdyssä yhteistyössä halukkaat pääsivät opettelemaan polkupyöräilyä Suvilahden teollisuusalueella.

Lähteet

Ansio, L. 2017. Tuettu vapaaehtoistoiminta organisaation haasteena. Teoksessa: Tuettu vapaaehtoistoiminta – avain osallisuuteen. Sivut 6–9. Kansalaisareenan julkaisuja 3/2017.

De Frivilliges Hus, 2019. Velkommen indenfor! Din guide til inddragelse af flygtninge i frivilligt arbejde. De Frivilliges Hus, Aalborg 2019.

Harju, A. 2005. Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistyön innoittajana. Teoksessa Nylund, Marianne – Yeung, Anne Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino.

Kannelsuo, M & Salmenkangas, M. 2014. Oppia, innostusta ja draamaa – Opiskelijat vapaaehtoistoinnassa. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Laimio, A. 2017. Tuettu vapaaehtoistoiminta on kansalaisoikeus. Teoksessa: Tuettu vapaaehtoistoiminta - avain osallisuuteen. Sivut 4–5. Kansalaisareenan julkaisuja 3/2017.

Luukkainen, H. 2019. Opiskelijoiden kokemuksia aikuisten maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksesta. Teoksessa: T. Valkendorff & H. Luukkainen 2019. Maahanmuuttajien lukutaitokoulutus. Kansanopistot ja opintokeskukset uuden sivistystehtävän toteuttajina. Sivut 34-50. Suomen kansanopistoyhdistys.

OKM 2017. Vapaan sivistystyön uusi sivistystehtävä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:33.

OPH 2017. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuositus 2017.

Oppaan taitto ja ulkoasu: Taittoidea/Hanna Tennilä

Materiaali on lisensoitu Creative Commons Nimeä-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä.

*Iloa ja onnistumisen kokemuksia
vapaaehtoistoiminnan parissa!*

VISIO
opintokeskus

Opintokeskus Visio
Vihreä Sivistysliitto ry
Fredrikinkatu 33 A, 00120 Helsinki
www.opintokeskusvisio.fi

Opas on tuotettu osana Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa Aktiivinen ja demokraattinen kansalaisuus -hanketta.